

הלכות קריאת שמע סימן סא סב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק לו]

על-פי יראה לקרוא בנחת, דאי לא הכי ישתנה לפעמים הקנת דבריו על-ידי נחמיה.

(27) וכשתשנה הבנת הדברים, כתב לקמן (סי' קמב ס"ק ד) לגבי קריאת התורה שמחזירין אותו, ואף אם טעה בנגינה ועל ידי זה השתנה הענין, כתב בשם שולחן עצי שיטת שחזור. ולענין קריאת שמע, ראה לקמן (סי' סב ס"ק א) ובמה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק לוט]

וכן בפירוש שנייה קשמופיר ענין תפילין צריך למשמש⁽²⁸⁾.

(28) וכן הנהגים להניח תפילין לפני שאומרים ברכות השחר, כתב לעיל (סי' כה ס"ק יג) שבברכת "עוטר ישראל" יש שמדקדקים למשמש בתפילין של יד ושל ראש.

וכשממשמש, כתב הכף החיים (ס"ק סו) בשם ספר חסד לאלפים, שלא ימשמש כאשר ימשש העוור בלי שום לב מצות אנשים מלומדה, אלא אחר כוונת הלב הן הדברים, שיוכר התפילין ומה שכתוב בהן, וישעבד מוחו וליבו להקב"ה, וישמח שעטרנו הקב"ה בהן וקדשנו במצוותיו.

ומי שידו סמוכה יותר לתפילין של ראש, כתב הגרש"ז אויערבך (שיח הלכה סי' כח אות ט) שאף על פי שמעיקר הדין יש להקדים למשמש בתפילין של ראש, משום שאין מעבירין על המצוות, מ"מ מי שמתפלל בציבור ראוי שלא יעשה כן, כדי שלא יבואו הרואים לטעות שכן יש לנהוג תמיד. עוד כתב שם, שמי"מ טוב יותר להקדים ולמשמש בתפילין של ראש כדי שלא להעביר על המצוה, ולאחר מכן יעשה כסדר המבואר בשו"ע, דהיינו ימשמש בתפילין של יד ושוב בתפילין של ראש.

ולמשמש במוזה כשאומר בקריאת שמע יכתבתם על מזוזות ביתך, כתב הב"י (סי' כד ד"ה כתב הר"ר דוד) בשם שו"ת הריב"ש (ח"ב סי' תפו) שאינו צריך, כיון שלא אמרו למשמש אלא בדבר שהוא לביש בו ומזוזות לפניהן, ולא במה שקבוע בכותל, ועוד, שהטעם למשמש בציצית הוא משום שכתוב בה יוראתם אותו כדי שיבא לידו זכירה, ובתפילין ימשמש כדי שיהיה וריו בהן, וכמו שמבואר בגמ' (שבת יב, א) שחייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה, קל וחומר מציץ, אבל במוזה אינו כן. וכן כתב בשו"ת הרשב"ש (סי' כו), והביא שהשואל כתב עוד טעם, שציצית ותפילין הן חובת הגוף, אבל מזוזות הן חובת הלב.

והמנהג לנשק את היד שבה ממשמש בתפילין אחר שמשמש בהן, לא הוזכר בדבריו, והערך השלחן (סי') כתב שיש נושקים היד שבה ממשמש בתפילין, ואינו עיקר, אמנם הח"י אדם (כלל יד סט"ו) והקצו"ש (סי' י ס"ז) כתבו שינשק את היד, והפתחי שערים (על שערי אפרים שער י ס"ק ז) ביאר שעל ידי הנגיעה בתפילין באה קדושה ליד. והגרש"ז אויערבך (אשי ישראל פ"כ הע' ל) היה נוהג ליתן הרצועות או הטלית על התפילין ואותן היה מנשק. ולענין נישוק הציצית, ראה מה שכתבנו לעיל סי' כד ס"ק ד.

[משנ"ב ס"ק מ]

לענין אם יוצא בקריאת שמע על-ידי אחר שישב להוציא, עין בקמ"א בקמ"ה ופרי"מ קמ"ה, ורב האחרונים סוברים דיוצא בקמ"ה.

(29) ואם אותו אחר הקורא את קריאת שמע כבר יצא ידי חובה, כתב בשו"ת בנין שלמה (סי' ח) שתלוי במחלוקת שהביא הטור לקמן (סי' רעא) לענין קידוש, באופן שהמקדש כבר יצא ידי חובה האם יכול להוציא אחרים, ולדעת הסוברים שבקידוש יכול להוציא אף שכבר יצא ידי חובה, הוא הדין בקריאת שמע. ובמשנ"ב לקמן (סי' רע"ב ס"ק ב) הביא שנחלקו הפוסקים לגבי מי

שכבר יצא ידי חובת קידוש, האם יכול להוציא אחרים ידי חובה גם באופן שהשומע יכול לקדש בעצמו, ובביה"ל שם (סי' ד"ה והוא) כתב שבדיעבד יכול להוציא אחרים בכל אופן.

ובטעם החולקים, כתבו הפרי"ח (סי' סב ס"א) והפמ"ג (שם א"א ס"ק ב) בשם שו"ת מהר"ם אלשקר (סי' י), שמצות קריאת שמע היא בקריאה דוקא, ולא בשמיעה, שהרי כתוב ודברת בס', וטעם נוסף כתב בספר אמרי נועם (לגרי"א ברכות ב, א) שקריאת שמע היא קבלת עול מלכות שמים, וצריך שכל אחד יקבל עליו עול מלכות שמים בעצמו.

[משנ"ב שם]

ואפילו בלשון הקדש בענין דוקא שישב השומע, עין בסימן קצ"ב סעיף א' (30) וכו', אפילו אינם מבינים בלשון הקדש יוצאים⁽³¹⁾.

(30) שם (סי' ה) כתב לענין ברכת המזון, שהמנהג שיוצאים בלשון הקדש אף מי שאינו מבין, ואפילו בדברים שהם מן התורה כמו קידוש לנשים, ומי"מ יותר טוב שיאמרו מילה במילה עם מי שמוציאם, שבזה יצאו ידי חובה לכל הפוסקים. ועוד כתב שכדאי לעשות כן לכל הדעות, כיון שאי אפשר לכוון ולשמוע היטב, וכפי שכתב לקמן (סי' קפ"ג ס"ק כז) לגבי ברכת המזון, שאם השומעים מסיחים דעתם ואינם מכוונים לדברי המוציאם, חסר להם את כל ברכת המזון ומבטלים עשה דאורייתא, וכן כתב לקמן (סי' ר"ג ס"ק ט) לגבי להוציא בברכת הנהנין, שיותר טוב שיברך כל אחד ואחד מילה במילה עם המברך, וכתב שם (סי' יב) שנהגו לא לצאת ידי חובה בשמיעת חבירו אף שהוא נגד הדין, ואפשר שהוא משום שאין בקיאן להתכוון לצאת ולהוציא ידי חובה. וראה מה שכתבנו לקמן סי' קכ"ד ס"ק ב.

(31) אמנם בביה"ל לקמן (סי' קצ"ג ס"א ד"ה אינו) כתב שבב"ח (שם) ובבלבש (סי' קצ"ט ס"ז) משמע שלא כדבריו, וכן באליה זוטא (שם ס"ק ד) כתב שבלבש מבואר שלא כדברי הברכת אברהם הג"ל.

סימן סב

מי שלא דקדק בקריאת שמע או לא השמיע לאזנו

[משנ"ב ס"ק א]

ענין לא דקדק הוא שלא נמן נוח בין הדברים⁽¹⁾.

(1) וכשאומר 'על לבבך' ולא נתן רווח, תמה בשו"ת אגרות משה (אורח ח"ה סי' ד) מדוע שיצא ידי חובה הרי מחסיר אות אחת, ותיירץ שכיון שאנשים רגילים לדבר כך, זה נחשב ללשון, והרי מותר לקרוא קריאת שמע בכל לשון, וגם לשון שהשתבש נקרא לשון כמו כנויי נדריים. ועוד תירץ (שם סי' ה סוף אות א) שאנו תולים שלא קרא במהירות כל כך עד שהחסיר אותיות, אבל אם באמת קראה במהירות, לא יצא כיון שהחסיר למיד אחת מעל לבבך, ועיין לעיל סי' סא ס"ק לו ובמה שכתבנו שם.

[ביה"ל ד"ה ימול]

וראה לרבי מקדושין ו' ע"א: קאמר תרופתי, ביהודא מקדש⁽²⁾.
(2) ועל ראייה זו הקשה הגר"י הוטנר (בספרו תורת הגויר פ"א ה"ח) שתרופתי' במובן של ארוסה לכאורה אינו אלא לשון עילגים, ודומה לכנויים שכתב הרמב"ם שמועילים דוקא באותו מקום, אך בלשון ממש יתכן שמועילה אמירתו אפילו במקום שאין מדברים בו, ומובא בספר הזכרון על הגר"י הוטנר (סי' כט) ששאל שאלה זו את הגר"ח גורדווינסקי והסכים עמו, ושלח לשאול את הח"ח שהיה כבר בזקנותו, ואמר הח"ח שזוכר שכשלמד, הסוגיא היתה ברורה.

הלכות קריאת שמע סימן סא סב

באר הגולה

1. תוספות
2. רמב"ם
3. שו"ת
4. חת"ס
5. סימן
6. תוספת
7. שו"ת
8. חת"ס
9. סימן
10. תוספת
11. שו"ת
12. חת"ס
13. סימן
14. תוספת
15. שו"ת
16. חת"ס
17. סימן
18. תוספת
19. שו"ת
20. חת"ס
21. סימן
22. תוספת
23. שו"ת
24. חת"ס
25. סימן
26. תוספת
27. שו"ת
28. חת"ס
29. סימן
30. תוספת
31. שו"ת
32. חת"ס
33. סימן
34. תוספת
35. שו"ת
36. חת"ס
37. סימן
38. תוספת
39. שו"ת
40. חת"ס
41. סימן
42. תוספת
43. שו"ת
44. חת"ס
45. סימן
46. תוספת
47. שו"ת
48. חת"ס
49. סימן
50. תוספת
51. שו"ת
52. חת"ס
53. סימן
54. תוספת
55. שו"ת
56. חת"ס
57. סימן
58. תוספת
59. שו"ת
60. חת"ס
61. סימן
62. תוספת
63. שו"ת
64. חת"ס
65. סימן
66. תוספת
67. שו"ת
68. חת"ס
69. סימן
70. תוספת
71. שו"ת
72. חת"ס
73. סימן
74. תוספת
75. שו"ת
76. חת"ס
77. סימן
78. תוספת
79. שו"ת
80. חת"ס
81. סימן
82. תוספת
83. שו"ת
84. חת"ס
85. סימן
86. תוספת
87. שו"ת
88. חת"ס
89. סימן
90. תוספת
91. שו"ת
92. חת"ס
93. סימן
94. תוספת
95. שו"ת
96. חת"ס
97. סימן
98. תוספת
99. שו"ת
100. חת"ס

בפסוקי דזמרה ובתפלה צריך לרקוד בקף: הגה והוא הדין הקורא בתורה ובנביאים ובכתובים (לה) יש לזכור (כ"י) בשם הר"ק: **כג** יצריך לרקוד שלא יבשה החזק ולא יחזק הרפה, ולא יניח הנד ולא יניד (יג) (לו) הנח: **כד** יצריך לקרות קריאת שמע בשמעיו כמו שהם בתורה: הגה אבל לא נהגו (לו) בן במדינות אלו. ומכל מקום המדקדקים מחמירים (יד) [נד] (לח) בקף: **כה** (לט) "בשיאמר יקשרתם לאות על ירך" ימשמש בתפלין של יד, ובשיאמר והיו לטטפת בין עיניו ימשמש בשל ראש, ובשיאמר ויראתם אתו ימשמש בשתי יציאות שלפניו (וענין לעיל סימן כד סעיף ד): **כו** (מ) "יש נוהגים לקרות קריאת שמע בקול רם ויש נוהגים לקרותו בלחש: הגה ומכל מקום יאמרו פסוק ראשון בקול רם, וכן נוהגין (כ"ב):

סב מי שלא דקדק בקריאת שמע או לא השמיע לאזנו, ובו ה' סעיפים:

א "אף-על-פי שמצוה לרקוד באותיותיה, קראה (א) ולא דקדק בהן (ב) יצא: **ב** *ביכול לקרותה

שערי השוקה

המ"ב רק להוסיף שיתקן מלת אף היטב שלא יתנה בקורא אפ"י ע"ש, ואפשר שהשעם של ההפסק קצת נראה כאומר שאף ה' יתרה, ויל גס ה' יתרה ע"י מלכד אחר, מ"ן שע"כ יש להפסיק קצת בין מלת ומה לאף ולא לשמעת ומה, ולכן אין להפסיק כי"כ אל מלת ה'. ומ"מ לא יתנה הפסק גר"כ כמו שכתבתי לענין בכל לבבך: [71] **בקה**. עכ"ה. וענין בשי"ע בשם ספר שמי דלות שכתב שזכר הקהלות נוהגין לקרות בשמעיו אך אין מסיקין בסוף פסוק כמו בעושה הקורא בתורה; ואדרבה יותר צריך להפסיק בסי"ם מבשרים טעם אחר, וכן ראוי להוסיף בשי"ע טעם טרם, והבולמי וחזיר בת כח בשי"ע אל "כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות" מחר, ובסוף פ' יציאת א"י ה' אליהם אמת יש במלת אני טרם. והנה מקרא להם אחר הרע"ה אנה ה' כי אני עבדך כ"ר, והנה באמרו אני עבדך אינו משלל שלא יתא גס איש אחר עבדו וכן אני עבדך, וכבר נפוצו אחרים ג"כ בטעם טרם אזי משמע אני ולא אחר וכ"ר. ואינו נחוק בענין שלכתחלה ס"ס הקריאה פשוטה וזו קד' לרבו היתור בסוף ק"ש ונמצא המסמך מסמך במה שהתחיל, עכ"ל ע"ש. וע"ש עוד בשם ספר שמי דלות שכתב בשם מהר"ם דייטא בזה רבי פלוני מצא מת ודקדק פסוק וכתבמו ובעיניו ולא מצאם בו, אמר בנדאי לא נזהר בדקדוקים שבאמת נצוי עכ"ל:

באר הגולה

* יכול לקרותה בכל לשון. ענין במשנה ברורה במה שכתבנו: והוא הדין בתפלה ובכרת הפסוק וקדוש וכו'. ומה אף שהשג"ח אברהם כתב בשם התוספות דקדקוהו וברכת המעלות ושלל ויצא אפילו אינו מבין הלשון, כבר פסקו האחרונים והק"ש על הירושלמי פ"ו דסוטה ובספר מנח"ג גורמים ובתנחות ר"א לאנא! והקריחו בכתב רצוה דאיתו יצא. ומה שכתבנו במשנה ברורה דבשלשון קדוש אפילו אינו מבין הלשון יצא, ענין בפרימגדים שמשפסם בזה, ומהתמה שהעלים עיניו מדברי הלבוש בסימן קצ' שכתב בקדמוי שם דהקריב יצא אף אם אינו מבין הלשון, ונאמת שם בסימן קצ' לא נספיק בזה כלל והקדק שם דברי הלבוש לדינא, וכן כתוב לדינא למעשה בתנחות ר' אליעזר לאנא בפרק ו דסוטה, ענין שם. ומה שכתבנו עוד במשנה ברורה דזה אין מצינו וכו', משום דלענין דמי נראה דכלאו הכי בנדאי לא יצא בקריאת שמע, כי אף אם נאמר דמה שאמרנו "בכל לשון אמתה שומע" לא קאי על לשון הקדש, דבו אפילו אינו שומע אותו כלל לא נהבשל משנו שם לשון על-ידי זה, על-ידי פנים מי צריך מאם קרא ולא כון ולא יצא: על-כן סבבתי דזה אין מצינו וכו'. ונע עוד דנראה לי בפשיטות, ידמו דברים הנאמרים בכל לשון הוא דוקא אם אנשי אותו המדינה מדברים בך, אבל אם אנשי המדינה אינם יכולין לדבר זה הלשון, ורק הוא ועוד אינה אנשים יחידים יודעים זה הלשון, זה לא נחשב לשון כלל למדינה זו שאינה מוכרת בזה הלשון: ובשלשון לשון הקדש הוא לשון מצד העצם, מה שאין בן שאר לשון אינו כי אם מצד הסם המדינה, ובין שאין אנשי המדינה זו סבירין בלשון זה לא נקרא לשון כלל. והנה דלכך מקורשין ר' ע"א: האומר חרופתי, ביהודא מקדשתי², שכן ביהודא קרוין לאוסת חרופה, אבל בשאר מקומות אינה מקדשה, אף ששניהם כגון לשם קדושין וקדושין הוא בכל לשון, אף על-פ"י בן דאין לשון זה לשון קדושין באותו מקום, הרי כאלו יאמר סוף לא אחר כלל, דאית מקדשה, וכן סבב הראש ושלשון קדושין דבעיניו יאמר לשון קדושין שבאותו מקום ולכך דעת המבשרים דחמירי בחרופתי. וכעין זה מצאנו בחוב ב"ס ב"רטיב"א על האלפס של גדרים ריש פרק קמא, דבכל

באר היטב

לעולם לא קאה הנח נראה אחר ת"ג, אם לא שקאה הנגינה סתם ת"ג במבאר אצל המדקדקים, משה"כ בסוף לא קאה לעולם הנגינה אלא סתם תבה השניה, מטילא משמנה החולם לקט"ח חטף שהיא ת"ק כרי שכול לבוא אחריה נח נראה, ואעפ"כ אינו נז' מנחתו כמ"ש בחפ"ס יתרו פסוק כד פן יפריצם ע"ש. וכן נמי את בצי"ר, ובקאה בסוף משמנה לחולתה כסגול מן השעם הזה: (יג) הנח. ש"א הנחטפת כגון בסוף תבה או באמצע תבה בקאה אחר ת"ק, וש"א נד נקרא המתנוצעת, כגון בראש תבה או באמצע תבה אחר ת"ג, וסימן ת"ג פתוחי חותם, רק חתיר כשיש יו"ד אצל נקראת ת"ג ובש"א יו"ד אצל נקראת ת"ק: **(ד)** **בקה**. ובלבד שיהיו, כי הנגינה למי שלא הרפל בה מפסיד הנגה, ר"מ:

משנה ברורה

"זנים אחרים", "אלהים אשר", "אלהים אני", "אלהים אמת". גס כל תבה שתחלתה אלה ואפשר שלא ירגישו במבטא צריך הפסק, כגון "אשר אנכי", "מטר ארצכם", "ועצרת את", "אשר ה'", "דבר אלה", "ויאמר ה' אל", "דבר אל", "מצות ה'", "אשר אתם", וכל כהאי מונא. גס כל תבה שתחלתה יו"ד צריך להדגיש במבטא, שלא יראה כאלו נמשכת אחר התבה שלפניה, כגון "פן יפתה" לא יראה כאלו קורא "פניפתה" או "פן איפתה", וכן בתבת "ירבו" וכל כהאי מונא: **כב** (לה) יש לזכור. (כ) ולא הוהירי על קריאת שמע, אלא משום שמסורה לכל ויש בה יחוד שמ"ס: **כג** (לו) הנח. (כא) שו"א הנחטפת נקראת נח, כגון בסוף תבה, או באמצע תבה בקאה אחר תנועה קטנה, וש"א נד נקרא המתנוצעת, כגון בראש תבה, או באמצע תבה בקאה אחר תנועה גדולה. וסימן תנועה גדולה: "פיתוחי חותם", רק החתיר כשיש יו"ד אצל נקראת ת"ג ותנועה גדולה ובש"א יו"ד אצל נקראת תנועה קטנה: **כד** (לז) בן. אף (כ) שצריך לזכור לפסק במקום הנאי להפסיק לפי הענין כדי שיהיה טעם והבנה לרבוי, על-כן יראה לקרותה בנחת, דאי לא הכי יתפנה לפעמים הבנת דבריו על-ידי זה²⁷: **(לח) בקה**. ובלבד (כ) שיהיו, כי הנגינה למי שלא הרפל בה מפסיד הנגינה: **כה** (לט) בשיאמר יקשרתם לאות. וכן (נד) בפרשה שניה בשמכיר ענין תפלין צריך למשמע²⁸: **כו** (מ) יש נוהגים וכו'. לענין אם יוצא בקריאת שמע על-ידי אחר שיהיו להוציא, ענין במגן אברהם ופרימגדים, ורב האחרונים סוברים

דיצא בזה²⁹, ועדיף זה מהרור, דההור לאו בדבור דמי, מה שאין בן בזה דשומע בעונה. וכתב עלת-תמיד: ונראה דדוקא במבין הלשון, ואפילו בלשון הקדש בענין דוקא שיהיו השומע, ענין בסימן קצ' סעיף 300. ובשי"ע נכנסת הגדולה הביא בשם ברב"ת אברהם, דדוקא ביהודי המוציא את החיד, אבל יחיד המוציא את הרבים או יחיד המוציא את השנים בברכת-המזון, אפילו אינם מבין בלשון הקדש ויציאים³¹: **א** (א) ולא דקדק. אין הענין שלא חזרו הסבות והאותיות, שבנדאי לא יצא, אבל ענין לא דקדק הוא שלל נח ונח בין הדברים³² או שלא חזרו ה' של "מתקדש" וכדומה, ובכל בסימן סא (ב) "א"י א"ר בשם התנא, וכן מוכח מפרש"י שם בקריאתו דף ט"ו ע"ש, ומהתקרא שם ע"ב ע"ש: **(ב)** יצא. מכל מקום יזהר מאד לכתחלה בזה, ואיתא בשי"ס: המדקדק בהן, שזכר שמצאנו לו גיחה, שהוא מדה כנגד מדה, שפאחר שהוא מעורר

שער הציון

(כ) בית-יוסף בשם רד"ק: (כא) בגן אברהם: (כב) בית-יוסף: (כג) דברי-משה: (כד) מוכח מהתקרא ובה"כ לעיל בסימן כח:

הַלְבוֹת קְרִיאַת שְׁמַע סִימָן סב

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ג]

אָבֵל לְמַעֲוָה מִן הַמִּבְחָר הוּא דוֹקָא בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.⁽³⁾

(3) ובטעם הדבר, כתב בביה"ל לקמן (סי' קא ס"ד ד"ה יכול) לגבי תפילה בלשון הקודש, שלשון הקודש יש בה סגולות רבות מכל הלשונות והיא הלשון שהקבי"ה מדבר בה עם נביאיו כמו שכתב הרמב"ן (שמות ל יג), וחז"ל אמרו שבלשון הקודש נברא העולם.

[משנ"ב ס"ק ה]

בְּקִרְיַת שְׁמַע.⁽⁴⁾

(4) ואף באמירת 'ברוך שם כבוד מלכותו', שהדין הוא לאומרו בלחש, כתב הכף החיים (סי' סא ס"ק מז) שמי"מ צריך להשמיע לאוזניו, אלא שלא יאמרנו בקול כשאר הקריאת שמע, וראה מה שכתבנו לעיל סי' סא ס"ק ל.

[משנ"ב ס"ק ו]

וּבְלִבְד וכו'.⁽⁵⁾

(5) וכשקורא בשפתיו אף אם אין קול יוצא מפיו, הורה הגרש"ז אויערבך (פתחי הלכה פ"א הע' 21) שנחשב לדיבור ממש מאחר שהוציא בשפתיו, וכן משמע בספר עץ הדעת טוב (לגר"ח ויטאל, תחילת פרשת ואתחנן), שכתב שבתפילה צריך שיוציא בשפתיו בחיות המילות בהל הוצא מהפה, ולא בקול ממש, כנודע ההבדל בין הכל לקול, שאם לא כן נקרא הרהור, ומשמע שאף שאינו מוציא קול נחשב לדיבור.

[ביה"ל ד"ה ואם]

דְּכָתִיב "שְׁמַע" שְׁמַע לְאָזְנֶיךָ וכו', וְצִירִךְ עֵינֶיךָ.⁽⁶⁾

(6) וכשיש רעש חזק שאינו יכול לשמוע בקלות את עצמו, הסתפק הכף החיים (ס"ק ו) בשם ספר חסד לאלפים האם צריך להגביה קולו שישמעו אוזניו, או שזה גדר בשיעור הדיבור שיכול לשמוע אילו לא היה רעש. ומי"מ למעשה הורו הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פכ"ב ארחות הלכה הע' 16) והגר"ש וואזנר (שערי הברכה פ"י הע' ב) שאין צריך לחוש לזה, אלא יאמר בקולו הרגיל, ולא יגביהו יותר מדאי, וכן כתב הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' רב) שמסתבר שאין צריך להגביה את קולו (והוסיף, שצ"ע דברי השפתי חכמים (שמות ח, ו) שבמכת צפרדע צריך היה משה לצעוק בתפילתו מחמת רעש הצפרדעים, והגביה את קולו כדי להשמיע לאוזניו).

ובשו"ת שרגא המאיר (ח"ו סי' קלט) כתב שבקריאת שמע כל אדם צריך לשמוע את עצמו, וכבד שמיעה יאמר בקול רם. ובספר מעורר ישנים (סי' כו אות כא) כתב שכשיש רעש גדול כמו בליל יום כיפור, ישער כל אחד ואחד את קריאתו כך שישמע לאוזניו.

[משנ"ב ס"ק ז]

דְּהָא קָמַא לָן הַרְהוּר לְאוּ פְּדוּר דְּמִי⁽⁷⁾ וכו', בְּשַׁעֲה שְׁאִינוּ יָכוֹל לְדַבֵּר יִתְרָה קְרִיאַת שְׁמַע בְּלִבְד.⁽⁸⁾

(7) ולכתוב את קריאת שמע האם עדיף מהרהר בליבו, בשו"ת רע"א (מהד"ק סי' ל) כתב שאפילו אם כתיבה כדיבור, נחשב רק כשפתיו נעות אך לא כמשמיע לאוזנו, ולכן גם לפי הצד שכתביבה מועילה על כל פנים אין זה לכתחילה. והגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ו דבר הלכה אות טו) הסתפק בזה, שאולי אפילו לסוברים שהרהור לאו כדיבור, מי"מ יתכן שכתביבה תחשב כדיבור, וכמו שמצינו בשו"ע לעיל (סי' מז ס"ג ובמשנ"ב שם ס"ק ד) לענין כתיבת דברי תורה קודם ברכות התורה, שלהרהר בהם מותר

ואילו לענין כתיבתם יש דעות בזה, וכל שכן לסוברים שכתביבה כדיבור, ואם כן יש בכתיבה תוספת בקיום המצוה, ונשאר בצ"ע. וראה עוד מה שכתבנו לקמן סי' סו ס"ק ב, סי' עה ס"ק כט וסי' קד ס"ק ב, ובביה"ל סי' תפט ס"א ד"ה ומונה.

(8) ולכן מי שצוהו הרופא שלא יוציא מפיו אפילו חיבה אחת למשך זמן מסוים, שאם לא כן יאבד את קולו, הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שם סי') שיהרהר בליבו את כל התפילה וקריאת שמע, כיון שאינו צריך לאבד את קולו לעולם כדי לקיים מצות קריאת שמע ותפילה, והוסיף, שאם גם ישמע קריאת שמע מאחר, יהיה בזה תוספת בקיום המצוה.

[משנ"ב שם]

אם צָדִין לֹא עָבַר זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע מִחֻב לְחֹזֵר וְלִקְרֹתָהּ.⁽⁹⁾

(9) ולענין זכירת יציאת מצרים שזמנה כל היום (כמבואר לעיל סי' נח ס"ק כז), כתב לקמן (סי' ע ס"ק כ) שאפילו אם עבר זמן קריאת שמע, חייב לאומרה.

[משנ"ב ס"ק ח]

וְאִם לְכַתְחֵלָה⁽¹⁰⁾ וכו', אֶפְלוּ בְּשִׁידָע בְּנִדְאִי שְׁנַעַע בְּיָדֵי בְּמִקְוֹמוֹת הַמִּקְשִׁים, וְכִדְלִיעִל בְּסִימָן ד' סָעִיר כב וְכָגִי.⁽¹¹⁾

(10) ומה שכתב הרמ"א במקום שאינו נקי לגמרי, ביאר המג"א (ס"ק ב) שהכוונה לבית האמצעי שבמרחץ, ששם חלק מהאנשים עומדים לבושים וחלקם ערומים, שכתב הרמ"א לקמן (סי' פד ס"א) שמותר להרהר שם בדברי תורה.

(11) שם (ס"ק סא) כתב, שאפילו אם יש לו מים ורוצה לברך או ללמוד תורה, לדעת הפמ"ג והגר"א מספיק לקנח ידיו בכותל או בכל דבר שמנקה, ואף אם ישן ערום שאז מסתמא ידיו מטונפות, ורק כדי להעביר את הרוח רעה צריך מים. ולדעת הזהור (שהביא השערי תשובה ס"ק כח) לא יברך בלי נטילת ידיים שחרית, וסיים שראוי להחמיר כשיש לו מים.

[ביה"ל ד"ה יצא]

וְלַעֲנִיַּת דָּעָת, בְּכִנְת-הַמִּזִּין בְּנִדְאִי יִחֹזֵר וְיִכְרֹךְ.⁽¹²⁾

(12) כוונת דבריו שזה ספק דאורייתא ויש להחמיר, אך זהו דוקא כשאכל כדי שביעה וכפי שכתב במשנ"ב לקמן (סי' קפד ס"ק כב), אך כשאכל מכוית ומעלה ואינו שבע חיובו מדרבנן.

ולענין תפילה, כתב במשנ"ב לקמן (סי' צד ס"ק כא) שחולה שהתפלל בהרהור בלבד, יתכן שיוצא בזה בדיעבד, ואין צריך לחזור ולהתפלל אפילו אם הבריא קודם שעבר זמן התפילה, כיון שבשעה שהתפלל היה אנוס, וצוין לעיין בפרי חדש ובפמ"ג, שהפרי"ח (שם ס"ו) כתב שמסתבר שכשיסתלק האנוס צריך לחזור ולהתפלל, והפמ"ג (שם משב"ז ס"ק ה) כתב שביעבד יצא, ואין צריך לחזור ולהתפלל.

[ביה"ל ד"ה ואף]

אִינוּ יֹצֵא בְּתַפְלָה בְּהַרְהוּר, וְעֵין לְקַמֵּן בְּסִימָן קא בְּמִגְן-אֲכֶרֶס סָעִיר-קָטָן ב⁽¹³⁾ וכו', דָּאם הָיוּ יָדָיו אוּ שָׁאָר מִקְוֹמוֹת מְנוּסוּ מְטַנְפוֹת מְקִישׁ, בְּנִדְאִי אֶפְלוּ שֶׁהַרְהוּר אֶסְוֵר.⁽¹⁴⁾

(13) ולקמן (סי' קא ס"ב ד"ה בלבו) הביא את דברי המג"א הנ"ל שלא יצא אם התפלל בליבו, והוסיף, שכך כתב גם הנפש החיים (פ"ה).

(14) ולענין תורה ותפילה, כתב לקמן (סי' צב ס"ז ד"ה ולכן) בשם הפמ"ג והרע"א שאם נגע במקומות המכוסים מותר בהרהור וכאן שאסר הרהור מדובר כשידיו מטונפות שזה יותר חמור, וכמו שכתב גם במשנ"ב לקמן (סי' פה ס"ק טו). וראה מה שכתבנו בביה"ל שם.

הלכות קריאת שמע סימן סג

ביאורים ומוספים

שאסור. וגם אם כבר נדרם, כתב בשו"ת שלמות חיים (סי' רכג) שצריך להעירו כדי שלא יבוא לידי עבירה. מאידך, דעת הגרי"ח קניבסקי (שאלת רב ח"ב פכ"ב תשובה י) שאין צריך להעירו. ולשכת כ"ר כשאני יושן [ולא בשעת קריאת שמע], כתב בשו"ת שלמות חיים (סי' רכא) שאם אין חשש שירדם בתנוחה כזאת, מותר, וכן הורה הגרי"ש אלישיב (שיעורי מור הגרי"ש אלישיב ברכות יג, ב). מאידך, דעת החו"א (שו"ת הלכות סי' רלט ס"ג ושיח השדה ברכות יג, ב) שאסור.

[משנ"ב ס"ק ד]

אָפּלוּ רַק בַּפּסוּק רִאשׁוֹן לְבַד, מְחַיֵּב לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְכָל־שֶׁפֶן אִם יָכוֹל לְקַרְוָתָהּ בִּישִׁיבָה⁽³⁾.

3) ואם הוא חולה שראשו מורם קצת על כריות אך אינו יכול לשבת לגמרי, דעת הגר"ש אויערבך (נשמת אברהם מהדורת תשס"ו א"ח עמוד נג ס"ק א) שכשם שהנוטה קצת על הצד חשוב כשוכב על צידו, כך מי שיושב קצת, דהיינו שראשו מורם קצת על כריות, או שראש המיטה מורם קצת, חשוב גם כן כיושב, שכן אין צריך לקרוא דוקא על צידו, אלא העיקר שאינו שוכב לגמרי. וראה מה שכתבנו לקמן סי' צד ס"ק ב.

[בה"ל ד"ה מאחר]

דאָפּלוּ לְכַתְּחֵלָה מִפֶּה לְשֹׁפֶכַע עַל צִדּוֹ וְלִקְרָא⁽⁴⁾.

4) ובאופן שקורא קריאת שמע על המיטה וכבר יצא חובת קריאת שמע של ערבית, כתב בשע"צ לקמן (סי' רלט ס"ק י) שאף שיש מחמירים אפילו בצידו כזה שלא לקרוא קריאת שמע בשכיבה על צידו, בכל זאת המיקל אין למחות בידו, שאפילו בקריאת שמע של חובה דעת רוב הפוסקים להקל לקרוא כשהוא שוכב על צידו.

[משנ"ב ס"ק ה]

וְאָסוּר לוֹ לְהַקְמִיר לַעֲשׂוֹת קְבִיט־שְׁמַאי⁽⁵⁾. וְאָפּלוּ אִם אֵין הַכֹּנֶסָה בְּעִמְדָתוֹ לַעֲשׂוֹת קְבִיט־שְׁמַאי אֶלָּא לַעֲזוֹר הַכֹּנֶסָה וְכַדוּמָה, אָפּלוּ הָכִי אָסוּר⁽⁶⁾.

5) וטעם הדבר, כתב השטמ"ק בברכות (יא, א) שמא יקבעו אחרים הלכה כבית שמאי ויבוא אדם לידי ביטול קריאת שמע, שאם לא ימצא אפשרות להיות מוטב בערב לא יקרא קריאת שמע. והשו"ע הרב (סי' ט"ב) ביאר שכיון שלדברי בית הלל אין מעלה בעמידה, והוא מחמיר לעמוד, הרי נראה שאינו חושש לדבריהם, ואין זה דומה לשאר חומרות שמחמירים מאיזה טעם במה שהקילו חכמים, שאף חכמים היו מודים שיש מעלה בחומרא מאותו טעם, אלא שלא רצו להחמיר.

6) וכשהוא עייף ונעמד כדי שלא ירדם, כתב הכף החיים (ס"ק ט) בשם ספר חסד לאלפים שמותר.

ואם נעמד כבר בברכת 'אהבה רבה', כתב בשו"ת לבושי מרדכי (ד' חלקי שו"ע סי' ר"ג אות ג) שיוכל להשאר לעמוד גם בקריאת שמע. ואם באמצע קריאת שמע שומע קדיש או ברכו, כתב הגרי"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' רד) שמותר לו לעמוד.

וכן אלו שאין להם מנוחה שדרכם שקמים ויושבים וחוזרים וקמים, כתב הערוך השלחן (ס"ג) שאין להקפיד בזה.

[משנ"ב שם]

וְכֵין בְּיוֹם וּבֵין בְּלִילָה⁽⁷⁾ וכו', אֵין צָרִיךְ בָּזֶה לְחַזֵּר וְלִקְרֹת בְּדִיעָבָד⁽⁸⁾. 7) והטעם שגם בלילה אין לעמוד, כתב הב"י (ד"ה מי שרוצה בשם סידור רב עמרם אות כא, ראה שע"צ ס"ק ה) משום שאם מקפיד לעמוד בקריאת שמע, ביום עובר על דברי בית הלל ועושה כבית

[משנ"ב ס"ק ט]

מְטַפֵּן לְגַמְרִי, לֹא יִתְרַם נֶסֶח קְרִיאַת שְׁמַע אוֹ הַכֶּרֶךְ⁽¹⁵⁾ וכו', וְעֵין לְקַמֵּן בְּסִימָן פֶּד מַה שְּׁאָכְתָּב שָׁם בְּשֵׁם הַפְּרִימָנִידִים בְּעֵנֶן זֶה⁽¹⁶⁾.

15) וכן לענין תפילה, כתב בבה"ל לקמן (סי' עו ס"ח ד"ה צריך) שמוטב שלא יתפלל כלל במקום המטונף, כיון שעובר בזה על איסור דאורייתא.

16) שם (ס"ק ז) כתב שמי שרוצה לשתות יברך בבית החיצון או בחדר הבלין בשעה שאין שם בני אדם ערומים, או שיכנס בבית הטבילה במים עד למעלה מערותו ויכסה ראשו ויברך, וישתה שם מעט על מנת לשתות במרחץ, וזה מועיל דוקא כשהכל בבית אחד בתוך בית המרחץ.

[בה"ל ד"ה שלא יאה]

דאין להמיר משום שהוא אנוס על הכרעה שאינו יכול לקרר⁽¹⁷⁾.

17) וחולה המאושפז בבית החולים ואינו יכול לברך, כגון שיש כנגדו צואה או מי רגלים, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' כג) שנחשב כמקום אנוס גמור, ובאופן כזה לא חייבוהו לברך, ויכול לאכול ללא ברכה. והוסיף, שדוקא כשלא יוכל לאכול בגלל זה לפחות יום אחד, שזהו צום שלם ונחשב בודאי בגדר אנוס וצער ולרוב גם בגדר היזק, אבל אם העיכוב הוא רק לזמן כגון כשנמצא במרחץ, אינו נחשב אנוס לפטור אותו מהברכה, שהרי יכול לצאת משם ולברך.

ולענין אכילה לאונן בלא ברכה, כתב לקמן (סי' עא ס"ק ד) שמותר לאונן לאכול בלא ברכה שהרי אין עליו חיוב לברך. ובבה"ל שם (סי' ד"ה מי שמת) כתב על אוננים שפטורים רק ממצוות עשה, אך חייבים בלא תעשה אפילו אם הוא מדרבנן. וראה מה שכתבנו במשנ"ב שם.

[בה"ל ד"ה כדי]

וְטוֹב שִׁיכֵן אֵז שְׁלֹא לְצֹאת בָּזֶה יְדֵי קְרִיאַת שְׁמַע⁽¹⁸⁾.

18) כאן כתב לכוון שלא לצאת, ומשמע שלא די בכך שאין כוונה לצאת, אמנם במשנ"ב לקמן (סי' סה ס"ק ח) כתב שלא יכוון לצאת, ומשמע שלא צריך כוונה שלא לצאת, וראה מה שכתבנו שם, ולעיל סי' מו ס"ק לא.

סימן סג

לישב בשעת קריאת שמע ולא יישן

[משנ"ב ס"ק א]

מְהֵלָּה⁽¹⁾.

1) דוקא כשהולך בדרך [וכמשמעות לשון השו"ע להלן סי' ג] יכול לקרוא כשהוא מהלך [חוץ מהפסוק הראשון שבקריאתו יש לעמוד], אבל כשמתפלל בבית הכנסת וכדו', כתב המקור חיים (סי' ר"א) שאין לו ללכת, אלא ישב במקום אחד, שאין לך עראי וקלות ראש יותר מזה. מאידך, התורת חיים (סופר, ס"ק ה) כתב שהקורא קריאת שמע בבית הכנסת אין צריך לעמוד אפילו בפסוק הראשון, והביא שכך מבואר במדרש תנחומא (תחלת פ' לך לך) שהובא בתוס' בברכות (יג, ב). אלא שהוסיף, שמגירסת המדרש תנחומא שלפנינו משמע שגם כשקורא בבית הכנסת יש לעמוד בפסוק הראשון.

[משנ"ב ס"ק ב]

פְּרָקְדָן⁽²⁾.

2) ולישון בתנוחה כזאת, כתב בשע"צ לקמן (סי' רלט ס"ק יב)

[illegible]

א *קורא אותה (א) מהלך או עומד או שוכב או רוכב על-גבי כהמה או יושב, *באכל לא
(ב) פרקדן, דהינו שפניו טוחות בפרקע, או משלך על גבו ופניו למעלה, אכל קורא והוא שוכב על צדו:
הגה * (מאסר (ג) שִׁכְבָּר שוכב ואיבא טרְחָא (ב) [6] לעמוד (הרי"פ' מי שמחור), *גאם היה פעל בשר הרבה (ד) ואינו
יכול להתהפך על צדו י'א שְׁהִיָּה חולה, *נוטה מצט לצדו קורא: ב (ה) ימי שרועה (ג) (ו) להתמיר
(ז) לעמוד כשהוא יושב ולקרותה מעמד (ח) נקרא (ז) עברין: ג (ט) יהיה מהלך בדרך ורצה לקרות
הריאת שמע (י) צריך לעמוד (יא) בפסוק (ז) [7] ראשון: ד יעקר הכונה הוא בפסוק ראשון, הלכך

פאר הייט

שָׁאוֹן שְׁאוֹן נָקִי אֶסּוּר לְהִרְהֵר נֶפֶשׁ הָקִ"ם בַּקִּי שְׁמִינִי וְרָק שְׁמִינִי שְׁמִינִי לְקָרוֹת
 ק"ש וְרִבְכוּתִי וְיִצְטָר עַל שְׁאוֹן יָכוֹל לְעֲשׂוֹת מִן הָיֵשׁ לוֹ שָׂבָר עַל נֶחֱד:
 (א) לְעֶמֶד. תַּמָּה הוּא דְרָמְמִים שְׁהוּא מִרָה דְהָא רִיגָא ס"ל אֶפְלִי לְכַתְּמָהּ
 מִתַּר בְּשִׁטָּה לְבָמְרֵי עַד, טָוּר מֵא ע"ת, מִיַּה הִיגוּ וְרָקָא עַד צִדוֹ
 מִמַּשׁ אֶבֶל בְּנִיטָה מַעַט עַד צִדוֹ אֶסּוּר אֲחִי הוּא עַד בִּשּׁוּר: (ב) לְחִיתִּי.
 (ד) לְחִיתִּי.

מקובל ב"ש"ש פ"ז רכ"ק סימן מא: מי שמחמיר בפני רבים קרבר שמירת ואכא
 (ג) עברין. כדאמרין בפרק כירה מאן אעבר אדריבנן שרי למקריה עברנא:
 ויכול לכוון, ט"ו ופר"ח. אבל הב"ח כתב דלא אמרן אלא במהלך בגלגלי אב

משנה ברורה

ההוא מטנף לגמרי, לא יתהר גסח קריאת שמע או התברכה¹⁵, רק (ב) יחשב בלבד שמחבי ואינו יכול לקים ויזטער על זה, וה' יראה ללכב לתן לו בשכר המזשבה בין שהוא אנוס. ונראה פשוט דהשתתין בבית המרחץ שלא בדין עושין, דהרי שם אסור אפלו התהרהר, ואינו אנוס לשתיה זו. ועין לקמן בסימן פד מה שאכתוב שם בשם הפריימגרים בענין זה¹⁶;

א (א) **מזהלך**⁽¹⁾. עין לקמן בסעיף ג: (ב) **פרקדני**⁽²⁾. ואפלו (ב) משה מעט על צדו גם-כן אסור, מפני שגראה במקבל עליו על מלכות שמים דרך שגרה וגאונה: (ג) **שקבר שוכב**. רוצה לומר, ופשט (ד) כל מה שעליו ואיבא טרח לעמוד ולחזור וללכתם, אבל אם שוכב ונתחילוקו צריך לעמוד. ועין בבאור הלכה: (ד) **ואינו יכול וכו'**. אבל אם יכול [להתהפך] על צדו אפלו (ג) רק בפסוק ראשון לבד, מחייב לעשות כן, וכל-שכן אם יכול לקרותה בישיבה⁽³⁾: **ב** (ה) **מי שרוצה וכו'**. והלכה כבית-הלל דסבירא להו דהא דחייב "ויבקומה" אין הכוונה בעמידה, כדעת בית-שמואי, אלא בזמן שדרך גבי-אדם לקום ממושטתם, ואסור לו להחמיר לעשות כבית-שמואי⁽⁴⁾. (ז) ואפלו אם אין הכי אסור⁽⁵⁾, ובין (ה) ביום ובין בלילה⁽⁷⁾; ואף-על-פי-כן אין צריך (ו) **להחמיר**. כתב בים של שלמה פרק ז דבבא קמא סימן מא: מי ש יאמא אותו הדבר פשט התרו בכל ישראל [פמ"ג]. ואם ידוע שעושה לש אפלו עבר לשם שמים; ואפלו אם אינו פשט כל-כך לתתיר לא יחייב (ז) **לעמוד**. ודוקא בזה הוא אסור, משום שגראה לכל דמשום חמיר קוצבד רק משום דצריך לישב. ודוקא בשחרית, אבל (ו) בערבית אין צריך. כדאמרינן בפרק ביצה, דמאן דעבר אדרבנן שרי למקרי לה עבר דשירי לעמוד, דאינו עושה משום יתרא אלא מצותו בכה, רוצה לומר, **ג** (ט) **היה מזהלך**. אף-על-גב דלעיל סעיף א משמע דמן הדין מותר לראשו⁽¹⁰⁾, דהוא עקר קריאת שמע, לפי שאינו מושב כל-כך ואינו יכול ואינו צריך לחזור ולקרות [פמ"ג]: (י) **צריך לעמוד**. רוצה לומר, לו (ס) לקריאת שמע של ערבית, דדוקא אם משנה מעמידה לישבה יאמא שצריך מזהליכה לישבה. ויזשב בקרן או בספינה (ט) אינו צריך לל ביהמה, יש דעות (י) בין האחרונים, (יא) ונכון להחמיר⁽¹²⁾: (יא)

שַׁעַר הַצִּיּוֹן

(ג) שְׁלֵה וּפְרִישֶׁה: (א) בְּרֻכּוֹת י"ג ע"ב: (ב) מְגִלָּת אֶבְרָהָם: (ג) פְּשׁוּט: (ד) פְּרִימֻגְדִים: (ה) בִּית יוֹסֵף וְכֵן כַּתֵּב בְּהִירָא בְּסֻדּוֹר רַב עַמְרָם, עֵין שֵׁם: (ו) עֲטֹרָת וְקִנְיָם וְאַלְהֵי רַבָּה וּמְגִלָּת גִּבּוֹרִים, דְּלֹא כְּפִרְיֻמְגְדִים שֶׁפֶסֶק פָּנָה: (ז) פְּרִימֻגְדִים וּמְגִלָּת גִּבּוֹרִים הִסְמִיכוּ לְהַבִּיחַ וְדִלָּא כְּאַלְהֵי רַבָּה: (ח) פְּרִימֻגְדִים: (ט) בִּיחַ וּטְזוֹ וּשְׁאֵר: (י) עֵין בִּיחַ וּטְזוֹ וְחִירָאֲדָם: (יא) פְּרִימֻגְדִים וּשְׁעֵרֵי תְּשׁוּבָה: (יב) לְבוֹשׁ וּמְגִלָּת אֶבְרָהָם: